

called callousness and indifference in ordinary usage. People are disunited and alienated in such an extent now that such historical universal human values as solidarity, mutual understanding, empathy, compassion and self-sacrifice as well, have become already, as a rule, words expressing nothing, dummy words, "old story legends" at best. It is remarkable that interest in the past increases immeasurably precisely when we realize the deepest crisis of the present, which initiates the social and human sciences representatives efforts for the "human in man" origins search that is capable of clarifying the actual question - how did the contemporary society come to its crisis state and what is the true nature of sociality? This circumstance denotes the whole problem of the contemporary society formation as an integral community being studied by the *social ontology*.

The uniqueness of the social unity harmonious experience (which is emphasized by the following well-known present social ontology researchers: M. Archer, C. Wolf, H. Joas, H. U. Gumbrecht and others) is determined not so much by the plane of purely spiritual culture, as by the spiritual and corporeal practices variety that form the basis of sociality "production" at micro levels of society. The above mentioned scientists underline such "first-bricks" as performativity, mimesis and ritual, deeply going down in the mankind history.

The article discusses the extended characteristics of *performativity* as a subjective spiritual and corporeal action, structuring sociality, and revealing the true human dimension. Mimesis as a social action transfer by similarity and contiguity, the birth of a kind of social symmetry, which is very important for human-bearing states; and ritual, as a special *performative action* expressing deep sacred meaning. All these components of the "production" of the social in their totality form the moral and ethical basis of a person, due to their combination in physical and spiritual practices.

Thus, corporeal and spiritual practices forming sociality after their internal functioning are, in their essence, *mental systems in action* that do not have clear and definite concepts and presentations. This is how all sign-symbolic forms function, the content is immanently present in the very forms and features of their functioning; this is a kind of *thought performance in action* by means of mimesis, performativeness and ritual.

The article discusses the idea that the modern social world and the man himself have become fundamentally different, and a return to the cultural heritage of social unity or *communitas* of the past is only possible at the level of esoteric closed communities making spiritual and physical practices.

Keywords: *social reality, social action, society, performativity, mimesis, ritual, micro community, macro community.*

УДК 327.7

Стойко О.М. ©

доктор політичних наук
(Інститут держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України)

DOI:10.31733/2078-3566-2018-6-25-29

ЧИННИКИ УСПІШНОСТІ МИРОТВОРЧИХ ОПЕРАЦІЙ ООН

Виділено і проаналізовано сім чинників, що сприяють успішній реалізації мандату миротворчої місії ООН; з'ясовано їх наявність у контексті врегулювання збройного конфлікту на Сході України.

Ключові слова: *миротворчість, ООН, конфлікт, інтервенція, миробудівництво.*

Постановка проблеми. Можливість врегулювання збройного конфлікту на території окремих районів Донецької та Луганської областей шляхом впровадження миротворчої місії ООН почала активно обговорюватися ще в 2016 році, однак ця ідея досі не реалізована з низки об'єктивних як зовнішніх, так і внутрішніх причин. Аналіз попереднього досвіду миротворчих місій під егідою ООН дасть змогу з'ясувати чинники, що сприяють їх успіху та врахувати їх при розробці плану мирного врегулювання в Україні.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Окремі аспекти миротворчих операцій та їх реалізація у конкретних країнах досліджувалися низкою дослідників, у тому числі О. Балдинюком, С. Білоцьким, В. Брузом, А. Гуменюк, І. Гончаренко, Л. Комаровою, Ю. Скороходом, М. Цюрупю та ін. Однак у контексті запозичення міжнародного досвіду для врегулювання ситуації в Донбасі дана проблема не розглядалася.

Метою статті є з'ясування чинників, що сприяють успішності миротворчих операцій ООН.

Виклад основного матеріалу. Історія миротворчих операцій ООН розпочалася у травні 1948 року з місії Сприяння забезпеченню стабільності на Близькому Сході, яка триває і до сьогодні. Загалом ООН брала участь у 71 мирній місії, 14 з яких реалізуються зараз. Понад 90 тис. осіб зі 124 країн світу беруть участь у їх проведенні, а бюджет миротворчих операцій на період з липня 2018 по липень 2019 складає майже 6,7 млрд. дол. США. За увесь період миротворчої діяльності загинуло майже 4 тис. миротворців.

Попри загальне зміцнення миру за останню чверть століття в останні три роки (починаючи з 2012 року) відзначається ослабленням недавніх позитивних тенденцій, і конфлікти знову ширяться. Найбільш тривожним є те, що за останні кілька років зросла кількість громадянських воєн і вперше за десятиліття зросла кількість нападів на цивільних осіб з боку урядів і збройних груп [1]. Це збільшення посилюється поширенням екстремізму, пов'язаного з насильством, що може сприяти зростанню тероризму. Понад 50 млн. осіб були змушені залишити свої будинки, що є історичним максимумом, і стали внутрішньо переміщеними особами або біженцями за кордоном, що лягає значним тягарем на приймаючі країни і серйозно позначається на можливостях реагування гуманітарних установ.

У 1987 році проводилося 5 мирних операцій, а в 1993 їх кількість сягнула 19, в 1995 – 20. Певний спад був зареєстрований у 2003 році – 14, а в 2014 – 16 [2]. При цьому не всі миротворчі операції проводяться винятково лише ООН. У період 2004–2013 років до стабілізації конфлікту залучалися регіональні союзи чи організації, або ситуативні альянси (як це було у випадку місій у ЦАР, Чаді і Дарфурі).

В останні роки миротворча операція ООН у Сьєрра-Леоне стала найбільш цитованим прикладом успішної миротворчості. З 1999 по 2005 роки миротворці ООН працювали у цій країні для стабілізації ситуації в ході й після завершення громадянської війни. Основними цілями місії були допомога у роззброєнні та виконання умов мирної угоди. ООН також брала участь у створенні судів для розгляду злочинів проти людяності, військових злочинів та порушення як міжнародних, так і місцевих законів. У Ліберії встановлення миру вдалося домогтися за рахунок чотирьох мирних місій впродовж 20 років.

У роботі «Чи справді працює миротворчість» [3] В. Фортна аналізує результати миротворчості на прикладах громадянських воєн. Вона з'ясувала, що присутність миротворців зменшує ризик відновлення громадянської війни на 70–75 %.

Однак далеко не завжди миротворчі місії ООН мають успіх. Вбивства в Сребрениці в ході боснійської війни 1992–1995 років відбулися за присутності миротворців ООН з Нідерландів. У ході бойні було вбито близько 8 тис. мусульман, що є найбільшим вбивством в Європі після Другої світової війни. Більше того, «голубі шоломи» використовувалися як заручники сербами, щоб стримати військову операцію з боку Заходу. В Африці ООН не вдалося запобігти геноциду у Руанді в 1994 році, коли загинуло за різними підрахунками від 500 тис. до 1 млн. осіб. Крім того, миротворці ООН у Сомалі були змушені залишити країну після погіршення ситуації в 1995 році. Громадянська війна в країні продовжувалася і після виходу ООН і триває досі.

В останні роки помітне зростання ролі миротворчих операцій та одночасне розширення спектра завдань, які доводиться вирішувати в ході їх підготовки та проведення. Якщо до 1990-х років такі завдання зводилися фактично до спостереження за обстановкою в районі конфлікту, а миротворчі сили виступали в ролі посередників (наприклад, у Палестині і на Кіпрі), то починаючи з 1990-х років у зв'язку із зміною природи самих конфліктів, що дедалі більше почали набувати внутрішньодержавного, а не лише міждержавного, характеру, з'являється новий тип миротворчих операцій. До них залучається дедалі більше учасників, зростає миротворчий контингент, а військові задачі доповнюються поліцейськими, управлінськими, політичними, економічними, соціальними.

Огляд літератури з аналізу миротворчих операцій дає змогу виділити сім чинників, що зумовлюють їх успішність.

1. Готовність учасників конфлікту до співробітництва. Сторони конфлікту мають розглядати миротворчу операцію як важливу складову мирного процесу, який вони вважають найкращою альтернативою конфлікту. Якщо ж почати встановлювати мир в умовах, коли сторони планують поновити конфлікт після завершення місії ООН, то досягнуті результати будуть швидко втрачені [4; 5].

2. Гарантування певного рівня безпеки. На початку миротворчої операції сторони

конфлікту можуть розглядати мир як найкращу альтернативу, однак відсутність довіри один до одного провокує подальше використання методів збройної боротьби. Щоби зупинити цю спіраль насильства та запустити процес роззброєння та демобілізації, операція має надати альтернативні джерела для відчуття безпеки. Сторони конфлікту вважають, що безпека зростає, якщо дотримання припинення вогню моніториться військовими, які мають відповідний мандат, викликають довіру, досить численні, добре підготовані та озброєні [6].

Виконати цю вимогу досить складно без участі великої держави, спроможної і готової застосувати силу для виконання завдань мандату миротворчої операції. Великі держави мають більше ресурсів і більше послідовні у готовності її застосувати, що посилює ефективність втручання. Вони мають відправити свої війська разом з миротворчою операцією ООН для гарантування успіху останньої [7]. Успішна миротворча операція – це та, що дає змогу встановити інституційну владу та виконати мандат місії.

3. Орієнтованість на ліквідацію причин конфлікту, а не на його наслідки. Встановлення миру буде нетривким і обернеться новою фазою збройної боротьби, якщо не будуть ліквідовані причини конфлікту. Імовірність, що операція розв'яже проблеми, що лежать в основі конфлікту, зростає, якщо вона орієнтується на їх максимальне охоплення (ширина), і кожна з них отримує належну увагу (глибина). Якщо не всі причини визначено, то шанси на відновлення конфлікту зростають. Найбільше потребують уваги такі причини конфлікту як нелегітимність держави і уряду [8].

До числа інших змінних величин, від яких залежить складність здійснення мирного процесу, належать перш за все джерела конфліктів [9]. Ними можуть бути економічні проблеми (наприклад, бідність, питання розподілу доходів, дискримінація, корупція), політичні проблеми (боротьба за владу), обмеженість ресурсів та інші екологічні питання (наприклад, боротьба за мізерні водні ресурси) або питання міжетнічних і міжконфесійних відносин, грубих порушень прав людини. Політичні та економічні питання можуть мати менш постійний характер і бути більш відкритими для компромісу, ніж проблеми, пов'язані з ресурсами, етнічними або релігійними питаннями.

4. Політична підтримка.

Успішна миротворча операція реалізується за наявності політичної підтримки і готовності до співробітництва міжнародних акторів. Зокрема, особливо важливою є підтримка постійних членів РБ, оскільки вони уповноважені приймати необхідні резолюції та мандат, а також можуть чинити тиск на повстанців, щоб вони прийняли умови миру. У Доповіді Брахімі повна і дієва політична підтримка РБ була названа основним чинником успіху операцій [9].

Політика повинна визначати підходи до планування і проведення миротворчих операцій. Міцний мир досягається за допомогою не військових і технічних заходів, а через політичні рішення. Політичні рішення мають завжди визначати підходи до планування та розгортання миротворчих операцій ООН. Коли просування до миру сповільнюється, ООН та її держави-члени повинні мобілізувати додаткові політичні зусилля, щоб продовжити мирний процес.

Необхідність підтримки з боку сусідніх країн є очевидною, оскільки ці країни часто підтримують певні сторони конфлікту і реалізація певних інструментів миротворчої операції неможлива без їх допомоги [10; 11].

Сусідні держави можуть сприяти загостренню проблеми, пропускаючи контрабандні товари, які використовуються для підтримки конфлікту, виступаючи як посередники або дозволяючи бойовикам розгортати свої бази на їх території. Для протидії таким державам миротворча операція повинна користуватися активною політичною, матеріально-технічною та/або військовою підтримкою однієї або декількох великих держав або великих регіональних держав. Чим складніша операція, тим важливішою є така підтримка.

Більше того, противники миру схильні ігнорувати положення мирних угод, якщо у них є власне незалежне джерело доходів, що дає змогу утримувати війська, закуповувати зброю, збагачувати керівництво повстанців. Якщо не вдається припинити потік таких доходів від незаконного експорту наркотичних засобів, дорогоцінного каміння або інших дуже цінних товарів, мир не може бути стійким [9].

5. Своєчасність втручання. Миротворча операція має бути розгорнута своєчасно і оперативно. Перші 6–12 тижнів після припинення вогню або укладення мирної угоди часто мають вирішальне значення як для встановлення міцного миру, так і для підтримання авторитету нової операції [9]. Можливості, втрачені протягом цього періоду, важ-

ко компенсувати. Інтервал між підписанням мирної угоди та розгортанням операції має бути зведений до мінімуму, щоб підтримати імпульс до миру [12]. Надто пізнє розгортання може також дестабілізувати уже стабілізовані інститути.

6. Компетентне керівництво і персонал. Чітка структура управління підготовленим персоналом відіграє провідну роль у реалізації мандату, оперативному реагуванні на зміни ситуації, прийнятті ефективних рішень [13]. Критики втручання ООН у конфлікти вказують на те, що миротворчі контингенти формуються не виходячи з професіоналізму, а з готовності країн надати своїх солдатів та отримати фінансові ресурси. Відповідно, якість персоналу є досить низькою, персонал операцій орієнтується насамперед на пошук місцевих розваг, а не на дотримання вимог мандату. Також виникають труднощі з координацією його діяльності, оснащення та обмундирування.

7. Наявність довготривалої стратегії. Миротворча операція лише започатковує позитивні зміни, укорінення яких вимагає тривалого часу, ініціює вирішення проблем, що лежать в основі конфлікту. Більше того, за відсутності достатньої послідовності видно, що короткого періоду присутності миротворчого контингенту недостатньо для стабілізації політичної, економічної ситуації у країні, тому позитивні результати операції, швидше за все, будуть скороминущими [14].

Висновок. Якщо застосувати визначені сім критеріїв успішності миротворчих операцій ООН (готовність учасників конфлікту до співробітництва; гарантування певного рівня безпеки; орієнтація на ліквідацію причин конфлікту; політична підтримка; своєчасність втручання; наявність довготривалої стратегії; компетентне керівництво і персонал), то на останні два дати відповідь складно, а всі інші – не виконуються, що дає підстави для песимістичної оцінки перспектив миротворчої місії ООН у Донбасі.

Бібліографічні посилання

1. Доклад Независимой группы высокого уровня по миротворческим операциям об объединении наших сил в интересах мира: политика, партнерство и люди 2015 A/70/95 S/2015/446.
2. Roser M., Nagdy M. Peacekeeping. URL: <https://ourworldindata.org/peacekeeping> (дата доступу: 20.06.2018).
3. Fortna V. P. Does Peacekeeping work? Shaping belligerents' choices after civil war. Princeton: Princeton University Press, 2008. 232 p.
4. Doyle M. W., Sambanis N. Building peace: Challenges and strategies after civil war. Washington, DC.: World Bank, 1999. 33 p.
5. Wesley M. Casualties of the New World Order: The causes of failure of UN missions to civil wars. Basingstoke: Macmillan Press, 1997. 200 p.
6. Carment D., Rowlands D. Three's company: Evaluating third-party intervention in intrastate conflict. *Journal of Conflict Resolution*. 1998. Vol. 42. № 5. P. 572–599.
7. Martin-Brule S.-M. Evaluating peacekeeping missions: A typology of success and failure in international interventions. London: Routledge, 2016. 154 p.
8. Fetherston B. A. Putting the peace back in to peacekeeping: Theory must inform practice. *International Peacekeeping*. 1994. Vol. № 1. P. 3–29.
9. Brahimi L. Report of the Panel on United Nations Peace Operations, UN doc. A/55/305-S/2000/809, 21 August 2000.
10. Bratt D. Explaining peacekeeping performance: The UN in internal conflicts. *International Peacekeeping*. 1997. Vol. 4. № 3. P. 45–70.
11. Pushkina D. Towards successful peace-keeping: Remembering Croatia. *Cooperation and Conflict*. 2004. Vol. 39. № 4. P. 393–415.
12. Zartman W. I. Ripeness: The hurting stalemate and beyond / Stern P. C., Druckman D. International conflict resolution after the Cold War. Washington DC: National Academy Press, 2000. P. 225–250.
13. Diehl P. F. International peacekeeping: With a new epilogue on Somalia, Bosnia, and Cambodia. Baltimore and London: Johns Hopkins University Press, 1994. 240 p.
14. Chesterman S. You, the people: The United Nations, transitional administration and state-building. Oxford: Oxford University Press, 2004. 318 p.

Надійшла до редакції 26.12.2018

SUMMARY

Stoyko O.M. Factors of successful United Nations peacekeeping missions. Seven factors contributing to the successful implementation of the mandate of the UN peacekeeping mission (the willingness of the conflict parties to cooperate; guarantee of a certain level of security; orientation on the elimination the conflict causes; political support; timeliness of intervention; long-term strategy; competent management and staff) were identified and analyzed. The perspectives of peacekeeping mission for conflict resolution in Eastern Ukraine are considered.

Applying identified seven criteria for the success of UN peacekeeping operations (readiness of parties to the conflict to cooperate, guaranteeing a certain level of security, focus on removing the causes

of conflict, political support, timely intervention, the availability of long-term strategy, competent management and staff), then the last two to answer difficult and all the rest - are not met, giving rise to pessimistic assessment of prospects for the UN peacekeeping mission in Donbass.

Keywords: peacekeeping, UN, conflict, intervention, peace building.

УДК 343.34

Барабаш О.О. ©
доктор юридичних наук
(Національний університет
«Львівська політехніка»)

DOI:10.31733/2078-3566-2018-6-29-33

ІНСТИТУТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОМБУДСМЕНА

Розглянуто особливості правового статусу Уповноваженого з прав людини, з'ясовано його роль у правозахисті. Наголошено, що запровадження інституту омбудсмена в Україні стало важливим кроком у розвитку демократичних процесів, які спрямовані на подальше зміцнення статусу особистості, гарантії реалізації конституційних прав і свобод людини та громадянина в суспільстві, а також інтеграції України у світовий політико-правовий та соціально-економічний простір.

Ключові слова: права людини, право на захист, омбудсмен, правова свідомість, правова культура, правова держава, парламентський контроль.

Постановка проблеми. Головним обов'язком держави на етапі становлення її як правової держави та утвердження верховенства права в Україні є неухильне забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Досягнення цієї мети свідчить про високий рівень правосвідомості та правової культури суспільства. Для її досягнення держава створює низку органів, покликаних не тільки захищати, але й сприяти реалізації прав людини. До системи таких органів та установ входять судові й адміністративні органи, парламентські структури, інститут омбудсмена (Уповноваженого з прав людини) та інші.

Конституція України визнала людину найвищою соціальною цінністю і закріпила за нею широкий спектр прав і свобод [6]. Однак реалії сьогодення свідчать про те, що в Україні існує гостра проблема їх гарантування. Адже непоодинокими є випадки насильства, експлуатації, пригноблення людини, її честі та гідності, прав і свобод. А тому кожна держава повинна мати комплекс правових, соціальних, економічних заходів, спрямованих на забезпечення добробуту її населення. У наш час в кожній країні існує певний механізм захисту прав громадян, який охоплює інституційні структури – парламент, президента, уряд, судову систему, прокуратуру та інші правозахисні органи. Але діяльність цього механізму (під механізмом тут розуміємо сукупність правових засобів захисту прав і свобод) виявляється недостатньо ефективною у розв'язанні проблеми захисту прав людини. Тому виникає потреба в запровадженні оригінальних та більш прогресивних у цьому сенсі інструментів правозахисту. Одним з них є інститут Уповноваженого з прав людини, що відомий у світі під назвою «омбудсмен».

Аналіз публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Окреслені проблеми прав людини та їх правозахисту були предметом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема таких, як: М. Антонович, С. Головатий, М. Давидова, О. Зайчук, Р. Каложний, А. Колодій, М. Корнієнко, В. Копейчиков, М. Козюбра, Г. Клімова, Л. Луць, С. Максимов, А. Олійник, Н. Онщенко, Н. Пархоменко, О. Петришин, Т. Подорожна, О. Скрипнюк, Ю. Шемшученко, В. Хохфельд, Дж. Фейнберг, Дж. Донеллі та ін. Слід наголосити на доробках П. Рабіновича, який здійснив авторську інтерпретацію соціальної сутності основоположних прав людини. Такою